

Vergaderjaar 2005–2006

30 300 V

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2006

B

VERSLAG VAN EEN MONDELING OVERLEG

Vastgesteld 15 december 2005

De vaste commissie voor Ontwikkelingssamenwerking¹ heeft op 1 november 2005 overleg gevoerd met minister Van Ardenne-van der Hoeven voor Ontwikkelingssamenwerking over het **Afrikabeleid**.

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de commissie voor Ontwikkelingssamenwerking,
Rabbinge

De griffier van de commissie voor Ontwikkelingssamenwerking,
Janssen

¹ Samenstelling:

Leden: H. Franken (CDA), G.J. de Graaf (VVD), P.J.H.M. Lijjten (VVD), E. van Middelkoop (ChristenUnie), R. Rabbinge (PvdA) voorzitter, J.J. Sylvester (PvdA), J.J.A.M. van Gennip (CDA), A. Klink (CDA), A.H. Meulenbelt (SP), S.R. Pormes (GL) en A.G. Schouw (D66).
Plv. leden: G. van den Berg (SGP), L.H.G. Platvoet (GL), T.M. Slagter-Roukema (SP), G.H. Terpstra (CDA), J. Walsma (CDA), H.M. Dupuis (VVD), E.H. Schuyer (D66), P. Swenker (VVD) en H.C.M. Vedder-Wubben AAG (CDA).

De heer **Rabbinge** (PvdA): Dames en heren, welkom bij dit jaarlijkse informele overleg, waarbij wij inhoudelijk van gedachten kunnen wisselen over ontwikkelingssamenwerking. In mijn ogen hebben wij daartoe te weinig mogelijkheden.

Deze bespreking is opiniërend van karakter en bepaald niet besluitvormend. Het is de bedoeling elkaar te informeren en vooral om de minister bij te staan bij de belangrijke besprekingen die zij namens Nederland de komende maanden moet voeren, bijvoorbeeld in Hongkong. De Eerste Kamer stelt het bijzonder op prijs dit informele overleg met de minister te kunnen voeren. Het is mijns inziens nuttig dat er een verslag van wordt gemaakt. Ik heb het verslag van vorig jaar doorgelezen en met genoegen geconstateerd dat er destijds sprake was van een grote mate van consensus en dat wij helder en zakelijk met elkaar van gedachten hebben kunnen wisselen.

Ter voorbereiding van dit overleg hebben wij een aantal aandachtspunten op papier gezet, zonder, zoals vorig jaar is gebeurd, daarop een toelichting te geven. Gegeven het feit dat de minister bijzonder ervaren is, zal zij aan deze steekwoorden genoeg hebben om er iets over te zeggen.

Ik verzoek de minister eerst een uiteenzetting van ongeveer een kwartier te geven, zodat de heren Franken en Pomes, die om vier uur naar een andere commissievergadering moeten, deze informatie ook tot zich kunnen nemen.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Voorzitter, leden van de commissie. Het is zo langzamerhand een traditie om hier in uw midden te verschijnen. Ik doe dat heel graag. Wij hebben eerder goede discussies gevoerd over het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Vandaag staat Afrika op de agenda. Dat is een onderwerp dat meer bestrijkt dan alleen het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Ik meen dat het ook het beleid van Europa en van internationale (financiële) instellingen bestrijkt.

Voor wie onze Afrikanotitie van 2003, die wij in verschillende talen hebben uitgebracht, nog niet heeft gelezen, heb ik hier enkele exemplaren. Afrika staat in 2005 meer dan ooit in de belangstelling. Op de Top van de G8 in Gleneagles is Afrika als belangrijk continent benoemd. Op de VN-Top is dit overgenomen en is vastgesteld dat men zich meer op Afrika moet richten. Ook binnen de Europese Unie is in de achter ons liggende maanden afgesproken om een groot deel van de 20 mld. aan extra middelen voor armoedebestrijding die beschikbaar komen tussen nu en 2010 voor Afrika te bestemmen. Niet alleen Afrika, maar ook de schuldenvoorstellen van de G8 staan in het brandpunt van de belangstelling. Het ene voorstel behelst dat 18 HIPC's (Highly Indebted Poor Countries), landen in het traject van schuldkwijtschelding, hun schulden voor 100% kwijtgescholden krijgen. De meeste van die landen liggen in Afrika. Dat geeft een enorme impuls aan de ontwikkeling van die landen. Het tweede voorstel betreft de kwijtschelding van de schulden van Nigeria, een belangrijk land in de regio. Samen met de schuldeisers in de Club van Parijs hebben wij een akkoord kunnen bereiken waarin is afgesproken dat Nigeria die vrijkomende middelen bestemt voor armoedebestrijding, corruptiebestrijding en economische hervorming. Mede onder druk van Nederland is er door het IMF een speciaal instrument voor opgezet om te controleren of Nigeria de afspraken nakomt. Zonder die schuldendeal waren de nieuwe afspraken met Nigeria nooit totstandgekomen. Het is niet helemaal rechtvaardig ten opzichte van straatarme landen die geen olie-inkomsten hebben, hun boekhouding beter op orde hebben en niet onder de HIPC-schuldenverlichting vallen. Toch meen ik dat wij er gegeven de overeenstemming die is bereikt en de afspraken met Nigeria, een goed verhaal over kunnen houden.

Ik zal niet zeggen dat de bijeenkomst in Hongkong die aanstaande is voor Afrika erop of eronder is, maar wel dat het heel belangrijk is dat wij het traject blijven aflopen, dat wil zeggen dat wij binnen Europa landbouw-

hervormingen voortzetten en buiten Europa bepleiten dat andere landen meebewegen om ervoor te zorgen dat er een goede deal kan worden gesloten over vermindering van exportsteun en verlaging van tarieven voor import en het omvormen van binnenlandse subsidies, vooral op agrarische producten. Voor heel veel landen gaat het inmiddels overigens ook om industriële producten en diensten. Op dit moment wordt in Nederland een heftige discussie gevoerd over suiker, want als wij op het gebied van suiker geen vernieuwing kunnen doorvoeren, kunnen wij geen doorbraak bereiken in de onderhandelingen op weg naar Hongkong. Het ziet er op dit moment niet rooskleurig uit. Ik heb net nog contact met de Engelsen gehad. Het nieuwe hoofd van de WTO, Lamy, doet er alles aan wat hij kan, maar als de Europese Unie en andere partijen niet bewegen, dan gebeurt er niets. Ook Afrika zal bereid moeten zijn om de interne handelsbarrières weg te nemen. Afrikaanse landen betalen soms meer voor producten van een ander Afrikaans land dan de Europese Unie. Wij hebben inmiddels het initiatief everything but armes, wat inhoudt dat alle producten uit de armste landen die naar Europa komen vrij zijn van tarieven, tenzij het om wapens gaat. Wij willen in Hongkong graag bereiken dat ook rijkere ontwikkelingslanden, zoals India, Brazilië en Mexico, hun markt hiervoor openstellen.

Dat Afrika in beeld moest komen, vonden wij een paar jaar geleden al. Vandaar dat wij een eigen Afrikapolitiek hebben ontwikkeld. Het is goed om na twee jaar vast te stellen hoe het daarmee staat en of wij hebben uitgevoerd wat wij van plan waren. Onze directie Afrika heeft tijdens een heisessie een keurig document opgesteld waaruit blijkt dat wij wat wij twee jaar geleden hebben ingezet in de vorm van de focus op het Grote-Merengebied en de Hoorn van Afrika, meer specifiek Sudan, Ethiopië en Eritrea, goed kunnen vasthouden. Wij hoopten op een vredesakkoord tussen het noorden en zuiden van Sudan en dat is er gekomen. Darfur blijft onrustig en blijft de spoiler in het traject, maar feit is dat de afspraken tussen het noorden en het zuiden op papier staat, dat er een nieuwe regering is van nationale eenheid, waarin christenen en moslims samen zitting hebben, wat nog nooit eerder is vertoond in dit onmetelijk grote land, en dat er in het zuiden een zuidelijke regering tot stand is gekomen met een eigen grondwet. Het is nu zaak dat de internationale gemeenschap een VN-troepenmacht ontplooit om aan de wederopbouw te beginnen, de vluchtelingen in het zuiden op het vangen en zichtbaar te maken aan de bevolking dat er een verschil is tussen oorlog en vrede.

In het Grote Merengebied hebben wij met redelijk succes ingezet op democratie en stabiliteit in Burundi. Er zijn inmiddels verkiezingen geweest op alle niveaus die vreedzaam zijn verlopen. Er is een nieuwe regering. De grootste rebellenbeweging heeft de wapens neergelegd en is voor een groot deel geïntegreerd in het leger. Wij hebben politiemensen opgeleid waardoor de verkiezingen goed konden verlopen. Nu staan wij voor de wederopbouw en moeten wij ervoor zorgen dat het land niet terugvalt in de oude situatie. Daar is nog het risico dat Congo heet, een groot land op weg naar verkiezingen, maar dat traject loopt niet eenvoudig. Wij proberen er veel aan te doen door Monuc, de vredesoperatie in het oosten van Congo, te ondersteunen en door de registratie voor de verkiezingen en de verkiezingen zelf te bevorderen.

Mede door onze regionale inzet, die wij ook binnen Europa bepleiten, zijn in de regio de perspectieven beter dan toen wij twee jaar geleden begonnen.

In de regio's waarop wij onze focus hebben gericht, zetten wij in op een geïntegreerde aanpak. Dat wil zeggen dat wij veiligheidsinstrumenten verbinden met wederopbouw, armoedebestrijding, politieke dialoog en soms druk. Wij kunnen het niet alleen. Daarom zitten wij vaak in trojka's en kwartetten met andere belangrijke landen als de VS, het VK en Noorwegen om in de door mij genoemde regio's op het juiste moment

regeringen of rebellen een duwtje de goede kant op te geven. Er is veel te doen aan armoedebestrijding op dit continent. Uit de VN-stukken van de laatste tijd is gebleken dat de millenniumdoelen in Azië waarschijnlijk grotendeels zullen worden gehaald, maar dat het halen ervan in grote delen van Afrika nog een enorm probleem zal zijn. Nu er meer geld beschikbaar komt, zal een deel van het probleem worden opgelost, maar geld alleen kan de problemen van Afrika niet oplossen. Er is capaciteit nodig. Instituties moeten worden versterkt, mensen moeten worden opgeleid en er moet worden geïnvesteerd. Ik denk dat wij ons daarop de komende tijd nog meer zullen moeten richten dan wij tot nu toe hebben gedaan.

Ik denk dat wij de afgelopen tijd ook veel hebben gehad aan de afspraak om beter te gaan samenwerken. In maart is in Parijs een belangrijke bijeenkomst gehouden waarop wij hebben afgesproken om ook in Europees verband meer te coördineren en te harmoniseren om niet langer als Europese landen langs elkaar heen te werken in zulke kwetsbare gebieden als Afrika waar zwakke regeringen zijn. Wij hebben afgesproken zo effectief mogelijk gebruik te maken van elkaars inzet, zodat wij de ontvangende landen niet meer opzadelen met allerlei verschillende procedures en het moeten ontvangen van allerlei delegaties.

Hongkong heb ik al genoemd. Wij hebben speciaal voor de Afrikaanse landen katoen als extra product in de handelsronde ingebracht. Er moeten nieuwe voorstellen komen om de katoenproducerende landen een kans te geven. Europa heeft inmiddels een Afrikastrategie ontwikkeld, zij het dat die nog niet helemaal rond is. Louis Michel heeft een visie ontvouwd over wat wij op het terrein van armoedebestrijding gaan doen. Dat bevat het element van coherentie, van het verbinden van hulp en handel. Solana heeft zijn visie gegeven op het gebied van veiligheid en buitenlandse politiek. Die twee elementen moeten worden samengevoegd, want Europa zal extern internationaal een grote rol moeten spelen, met name richting de Afrikaanse Unie. Afrika probeert een eigen unie op te zetten in grotere stappen dan Europa dat heeft gedaan. In één keer zijn er 54 landen tot de unie toegetreden, terwijl de Europese Unie in de loop van de jaren van 6 tot 25 leden is uitgebreid. Bovendien is de samenstelling van de Afrikaanse Unie veel diverser. De Europese Unie zal een belangrijke rol kunnen spelen bij het ondersteunen van dit intergouvernementele orgaan. Er is ook een pan-Afrikaans parlement, bijna vergelijkbaar met het Europees Parlement. Men is bezig conform de manier waarop de EU is opgezet. Dat geldt ook voor het instellen van de zeer actieve Peace and Security Council. Deze raad heeft besloten zelf troepen uit te zenden om te proberen op het continent veiligheid te borgen. Vandaar dat de Afrikaanse Unie een peacekeeping operation uitvoert in Darfur. Omdat de situatie daar zeer ingewikkeld is, lukt dat borgen van de veiligheid er niet helemaal. Het is nieuw dat Afrika probeert de Afrikaanse problemen op te lossen. Daarin moeten wij dit continent ondersteunen. Wij moeten niet vanuit het Westen oplossingen opleggen. Dat ondersteunen geldt ook voor het bereiken van beter bestuur. In het verband van de Afrikaanse Unie zijn afspraken gemaakt om elkaar te gaan beoordelen op het verbeteren van het besturen van het eigen land. Twee landen hebben zich als eerste aangemeld, Rwanda en Ghana. Die rapporten liggen er nu en worden beoordeeld door een speciale commissie ingesteld door Nepad, een afgeleide van de Afrikaanse Unie. Men spreekt over het African Peer Review System. Inmiddels hebben Kenia, Mauritius en Zuid-Afrika zich ook voor zo'n beoordeling aangemeld. De OESO heeft aangeboden te helpen met de beoordelingsmethodiek. Ik vind dat wij niet veel verder moeten gaan, want het is hún proces. Men moet het in Afrika zelf doen. Er wordt wel eens gevraagd welk effect ons bilaterale beleid heeft. Over Afrika is echt wel ook goed nieuws te melden. De economische groei is de laatste jaren zeer constant. Dat is hoopgevend. In vijftien landen kent men een constante jaarlijkse groei van meer dan 5%. In verhouding tot de

bevolkingsgroei en voor de armoedebestrijding is dat in veel landen te weinig, maar het is meer dan het ooit is geweest. De macro-economische stabiliteit en de begrotingsdiscipline nemen in veel landen toe. De in het verleden nogal eens voorkomende hyperinflatie is de laatste tijd achterwege gebleven. Op de markten en ook in Europa is een diversificatie zichtbaar van exportproducten: vlees, groenten, tuinbouwproducten. Er wordt meer dan voorheen geïnvesteerd in de productie van andere producten. Dat gebeurt ook door lokale investeerders. De keuze op de markt is dus groter, wat betekent dat er meer kansen zijn voor de economie. Er zijn in Afrika ook minder conflicten dan voorheen. Ik heb net de twee landen genoemd waar de strijdbijl begraven is. Wij zien dat de gewelddadige conflicten in de Centraal Afrikaanse Republiek, Liberia, Sierra Leone en Angola inmiddels onder controle zijn. Het continent wordt steeds stabiel. Er zijn twintig Afrikaanse landen die voldoen aan de minimumnorm van 3,5 op de CPIA-index van de Wereldbank. Men gaat dus vooruit op het terrein van het besturen van het land.

Nog slechts een klein aantal landen is een éénpartijstaat. Dat is overigens niet de enige graadmeter voor het niet zijn van een democratie. Uganda had een éénpartijstelsel, maar gaat nu toe naar een meerpartijstelsel. Die ontwikkeling zien wij in meer landen. Het aantal staatsgrepen neemt af. Benin was recordhouder en had tot 1972 zes staatsgrepen per jaar. Het is er nu redelijk overzichtelijk en er zijn eerlijke presidentsverkiezingen gehouden. Dat geldt voor meerdere landen. Ook zijn er vrijere media in Afrika. Dat betekent dat er ook wel eens pittige uitspraken te lezen zijn. Ik adviseer de leden om als zij eens in Afrika zijn de lokale pers te lezen, dan zullen zij zien dat de media vrijer zijn. In Zambia stond er op een gegeven moment in een krant «Levy is a liar». Dat sloeg op president Mwanawasa. Zo'n pittige uitspraak werd jaren geleden niet in voor mogelijk gehouden in Zambia. In Uganda zijn er nu publiekelijk heftige discussies over de derde ambtstermijn van de president. In het merendeel van de Afrikaanse landen komt corruptie nu in de pers, wat tot voor kort onmogelijk was.

Onderwijs is, zoals bekend, een van onze vijf prioriteiten. In Afrika is het aantal kinderen dat naar school gaat verdubbeld. In een land als Uganda gaat het om net zoveel meisjes als jongens. Daar is bijna de 100%-score bereikt. Dat is natuurlijk fantastisch. In Zambia rondde in 1964 76 studenten hun universitaire studie af. Nu studeren er 23 000 studenten per jaar af aan de universiteit. De opdracht is nu om de academici in het eigen land vast te houden.

Er is nog steeds sprake van een sterke bevolkingsgroei in Afrika. Wij kennen het probleem dat aids vormt voor de maatschappelijke ontwikkeling en de veiligheidsontwikkeling. Wij moeten daarop fors blijven inzetten.

Ik wil het hierbij laten, omdat de heren Franken en Pormes anders hun vragen niet kunnen stellen voor zij naar de andere commissie gaan.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Hartelijk dank voor dit prachtige overzicht.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Een dubbelrol is altijd al moeilijk, maar deze middag helemaal. Ik dank de minister voor de documentatie en de indrukwekkende opsomming van al datgene wat er gebeurt. De cijfers en trends zijn indrukwekkend.

Bij de ons verstrekte documentatie zit ook het Brusselse rapport European Union Strategy for Africa, waarvan de ondertitel luidt: framework for action for all memberstates and European Commission. Ik meen daaruit te moeten afleiden dat het bij het beleid niet meer gaat om vijftientig plus één, maar dat het gaat om een meer geïntegreerde aanpak. Ik ben benieuwd of dat realistisch is en of de minister denkt dat het gaat lukken. Zijn er consequenties voor het Nederlandse beleid? De bevoegdheidsverdeling zal niet zo gemakkelijk zijn. Ik zeg dit vanuit mijn achtergrond als

jurist. Als jurist praat je natuurlijk heel vaak over de vraag wie iets mag of moet doen en wie dat niet mag. Het antwoord op zulke vragen is van wezenlijk belang. Kan er geen verwarring ontstaan tussen aan de ene kant veel, misschien wel te veel, zwaartepunten in dat rapport en aan de andere kant de relatie tot de millenniumdoelen (MDGs) die niet helemaal duidelijk is? Beide dekken elkaar niet één op één. Bovendien zijn er nog de HGIS-beleidsthema's. Sporen die mogelijke maatregelen met elkaar? Is het niet dubbel op? Of werken ze elkaar misschien zelfs tegen?

Wij zijn nu halverwege het millenniumproces. Vorig jaar is in het overleg gevraagd wat er gaat gebeuren en of wordt gerapporteerd over de stand van zaken. Collega Rabbinge heeft toen vragen gesteld over armoedebestrijding en water en milieu. Daarover zijn rapportages geweest. Ik meen dat er ook is gerapporteerd over het schuldenvraagstuk. Mij interesseert ten aanzien van Afrika met name MDG-6 over de bestrijding en preventie van dodelijke ziektes. De minister heeft net aids genoemd. Het gaat niet alleen om de bestrijding en preventie van de ziekte, maar ook om de sociale opvang in het kader van HIV en aids. De grannies moeten daarvoor zorgen en het werk doen, omdat de tussengeneratie er niet meer is. Heel veel van die aidswezen zijn aan hun lot overgelaten. Mijn dochter heeft een tijdje ontwikkelingswerk gedaan in Kenia en heeft ten hemel schreiende verhalen verteld over de jonge kinderen die alleen gelaten zijn en worden overvallen door «goedwillende familieleden» die nog grotere rampen veroorzaken. Dit is een zeer groot probleem. Is er op het departement zoveel expertise dat er iets aan kan worden gedaan en zijn er ideeën en plannen om dat te doen?

Mijn derde punt is de samenhang tussen welvaartsbevordering en vrede. Er is gelukkig minder oorlog in Afrika en er zijn minder staatsgrepen, maar er is nog steeds oorlog, er zijn nog steeds staatsgrepen en er is nog steeds sprake van genocide. Wordt het mensenrechtenbeleid voldoende opgepakt? Wordt het Internationale Strafhof ingeschakeld? Ik heb gezien dat het in de slotverklaring van New York ontbreekt. Krijgt het aandacht in de Nederlandse aanpak?

De heer **Pormes** (GroenLinks): Voorzitter. Ik sluit mij graag aan bij de woorden van mijn collega. Ook mijn waardering is groot voor de bijdrage van de minister, zeker omdat zij een halfvolglasbenadering hanteert. Ik waardeer het altijd als niet alleen de minder goede dingen worden benadrukt, maar ook de positieve. Dat geeft een gevoel van blijheid. Mijn waardering geldt ook voor 's ministers brief aan de Kamers, waarin zij niet alleen de acht positieve resultaten van de Top van New York noemt, maar ook vier duidelijke gebreken. Dat geeft een goede balans. Deze open informatie is zeer te waarderen.

Op de hoorzitting gisteren in deze Kamer over het Grondwettelijk Verdrag van Europa speelde een vraag die ik ook aan de minister wil stellen, namelijk welke oplossingen moeilijk zijn te formuleren of te verkrijgen, dus welke blokkades er zijn ontstaan door het nee van de Nederlandse bevolking tegen het verdrag. Wat verloopt moeizamer? Wat blijft liggen? Ik hoop dat de minister ons daarin inzicht kan geven, zodat wij weten welke problemen er gaan ontstaan.

Enige tijd geleden hebben wij op de televisie een Nederlandse generaal kunnen zien die voor de VN actief is in het Grote-Merengebied en een uitstekend verhaal had. Hij was duidelijk terughoudend over politieke vragen. Ik interpreteer zijn terughoudende woorden maar als: ik heb 15 000 mensen ter beschikking tegenover een rebellenleger van wisselende samenstelling van ongeveer 30 000 mensen en dat is heel lastig voor de vredeshandhaving. Hij zei ook dat van Nederlandse zijde veel inzet wordt getoond om zijn positie te versterken. Kan de minister zeggen welke diplomatieke inzet van Nederland nog mogelijk is, mede via de Europese Unie en andere internationale organen?

De MDGs zijn belangrijk, ook in het beleid van de minister. Terecht zegt zij

dat het overal goed gaat, maar in Afrika minder, al zijn er positieve geluiden. Bedoelt zij te zeggen dat er tot 2015 een extra actieplan voor Afrika nodig is, te financieren uit de extra middelen die er komen? Ik ben wel voor een specifiek actieplan voor Afrika in het kader van de MDGs. Wij moeten dan heldere milestones formuleren, zodat wij tussentijds kunnen bepalen of wij op de goede weg zijn en op welke wijze wij de achterstanden kunnen inlopen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik stel het op prijs om iets meer te vernemen over de peacebuilding-activiteiten van de Nederlandse minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Een van de dingen die ik altijd ongemakkelijk heb gevonden, maar daaraan kan deze minister niets doen, is het toetsen van het werk van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Hoe doe je dat? Ik heb wel eens het onbehaaglijke gevoel dat op dit moment bij wijze van spreken ministers in tien andere Europese of rijke landen hetzelfde doen. Het is de vraag hoe je kunt beoordelen of wat zij doen wijs en effectief is. Misschien kan de bewindsvrouw met haar inmiddels opgedane ervaring en met haar parlementaire verleden in het achterhoofd daarover nog iets zeggen. Kan zij zeggen waar het af en toe misgaat? Is mijn conclusie uit de woorden van de minister juist dat er een zekere verschuiving is van bilaterale bemiddelingscontacten naar investeren in de eigen institutionele ordening en het nemen van verantwoordelijkheid door de Afrikaanse instituties en landen zelf? Als dat zo is, vind ik dat een interessante ontwikkeling. Wordt de verschuiving in die richting gesteund in de Europese Unie? Zo ja, wat mogen wij daarvan verwachten?

In de Afrikanotitie uit 2003 is sprake van het voornemen van de minister om met een aantal geselecteerde partners te gaan samenwerken met het oog op de regiobenadering. Het ging om Zuid-Afrika voor het Grote-Merengebied, Kenia voor Sudan en Nigeria voor West-Afrika. De gedachte is buitengewoon sympathiek, maar ik voel aan dat het wel eens lastig kan zijn om handen en voeten te geven aan deze benadering. Ik ben nieuwsgierig naar de stand van zaken. De minister heeft er nu niets over gezegd. Ik dank haar voor het feit dat zij zoveel goed nieuws noemde. Het is heel goed om dat naar voren te brengen. Mij viel zo-even op dat op het punt van de conflictoplossing het Grote-Merengebied aandacht kreeg en dat Sudan en de Hoorn even werden genoemd, maar niet meer dan dat. Blijkens mijn informatie dreigt het door het optreden van Eritrea weer goed fout te gaan tussen dit land en Ethiopië. Wij hebben er natuurlijk een bijzondere betrekking mee, omdat wij daar een aantal jaren geleden in het kader van Unmee een buitengewoon goede operatie hebben geleid. Waar Eritrea een van onze bilaterale partners is, is het interessant om van deze minister te horen hoe zij op dat punt haar verantwoordelijkheid beleeft. Mag ik aannemen dat de minister bereid is, het politieke debat in beide Kamers te dienen door een flink commentaar te geven op de nieuwe Commissiemededeling over Afrika? Ik pleit hiervoor, opdat beide Kamers nog beter kunnen worden betrokken bij wat onder leiding van een vrij daadkrachtige Michel op de rails wordt gezet. Interessant is dat er uit zo'n stuk een nieuw zelfbewustzijn blijkt, waar er staat dat de Europese Unie ook een eigen oordeel zal formuleren in overeenstemming met haar eigen visie en belangen en met een zekere inschatting van de politieke realiteit. Het rare is dat er na de verwerping van het verdrag eigenlijk een ander-soortige beweging is ontstaan. Het is duidelijk dat men in Europa druk bezig is zichzelf te legitimeren, wat ik heel goed vind, maar op andere punten terughoudender wordt. De Commissie is bezig op andere terreinen regelgeving af te stoten of in elk geval stop te zetten. Maar wat hier gebeurt, ligt meer in het verlengde van een aangenomen verdrag. Ik vind het interessant om van een van de ministers van de vijftwintig lidstaten daarover een opinie te vernemen. In het verleden heb ik een minister voor Ontwikkelingssamenwerking steeds buitengewoon toornig over Europa

horen praten, wat ik soms met genoeg aanhoorde. Daar ging het niet om. Het zou aardig zijn om nu eens wat positievers te vernemen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Voorzitter. Ook ik dank de minister voor haar woorden. Om te beginnen sluit ik mij aan bij de woorden van collega Franken over kinderen. Ik heb gelezen dat er enkele acties lopen. Het vaccinatieprogramma (GAVI) loopt binnenkort af. Op welke wijze wordt dat gecontinueerd? Dit brengt mij bij het punt continuering van acties in algemene zin. Over gehandicapte kinderen heb ik niets teruggevonden in de stukken. Als ik iets over het hoofd heb gezien, hoor ik dat graag. Ik denk dat het van belang is om het beleid ten aanzien van (gehandicapte) kinderen en vrouwen op de agenda te houden. Ook omdat het op landenniveau onderwerpen zijn die nauwelijks aandacht krijgen, is het van belang dat het Nederlandse beleid daarop consistent is en in alle stukken terugkomt. Wederopbouw in conflicten lezend, heb ik het idee dat het niet terugkomt in de mainstream en dat er voor deze onderwerpen geen targets zijn benoemd, terwijl dat van belang is om tot resultaten te komen. De minister zei: Afrika doet het zelf. Dat lijkt mij als sociaal-democraat ook een goed uitgangspunt om Afrika zelf verantwoordelijkheid te geven. Ik pleit ervoor het instrument microkrediet in Afrika meer handen en voeten te geven. Volgens mij is in Afrika een beleid nodig met een meer innovatief karakter. In Indonesië loopt een aantal particuliere initiatieven met dagleningen. Mensen kunnen dan 's ochtends geld lenen bijvoorbeeld om bloemen in te kopen die zij in de loop van de dag met een kleine winst verkopen, zodat zij de lening 's avonds weer kunnen terugbetalen. Ik denk dat moet worden geprobeerd om dat soort initiatieven in Afrika innovatiever met meer pps van de grond te krijgen. Dat is een middel om de allerarmsten in Afrika te bereiken voor wie de banken geen belangstelling hebben. Ik verzoek de minister dit niet alleen op de agenda te zetten, maar er ook expliciet aandacht aan te geven en voor te houden.

De heer **De Graaf** (VVD): Voorzitter. Dank aan de minister voor haar mededelingen. Ik ga hier vrolijker vandaan dan ik hier binnenkwam. Als je over ontwikkelingssamenwerking praat, kan het vriezen en dooien. Ik ben blij met de positieve teneur van het verhaal van de minister. Ik vind het geweldig te horen dat het op een aantal fronten goed gaat en dat er duidelijk sprake is van een ontwikkeling in de goede richting. Ik ben benieuwd naar de human factor. Het is duidelijk dat men voor de door de minister geschetste positieve ontwikkeling nog altijd afhankelijk is van een bovenlaag van mensen die leiding moeten geven. De minister is de afgelopen tijd zo vaak in Afrika geweest, dat zij met eigen ogen moet hebben vastgesteld of het in een groot aantal gevallen goed gaat doordat er nog steeds dwingende ogen zijn van de hulpverlenende landen, dan wel dat er werkelijk sprake is van een omslag in cultuur, aanpak, doen en laten bij de leidende bovenlaag. Dat is natuurlijk erg belangrijk voor het vasthouden van de tendensen die de minister signaleert. Gaat het verkeerd als wij onze rug omdraaien, dan wordt het kind met het badwater weggegooid.

In aansluiting op wat de heer Van Middelkoop heeft gevraagd, wil ik ook iets zeggen over de vredeshandhaving en de bewaking van de veiligheid. De minister heeft verwezen naar gebieden waar na jarenlange strijd verdragen zijn gesloten en waar nu echt sprake moet zijn van peace-keeping. Afrika doet zelf het een en ander, maar heeft er hulp bij nodig. De Verenigde Naties zullen daarbij een rol moeten spelen. Heeft Nederland daarin ook nog een bijdrage te leveren, naast de grote opgaven die er voor ons ministerie van Defensie liggen in Afghanistan en Bosnië? Kan Nederland er desgevraagd een rol spelen die verdergaat dan het uitzenden van individuele militairen, zoals Cammaert, die er overigens fantastisch werk doet voor de VN? Welke rol spelen de NAVO en de EU daarin? De aandacht hiervan is militair gezien niet traditioneel op Afrika

gericht. Frankrijk en België vormen daarop een uitzondering en hebben er in het verleden meestal de kolen uit het vuur gehaald.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ik onderschrijf de complimenten aan het adres van de minister. Het is duidelijk dat zij de zaken goed in de vingers heeft. Het is geruststellend dat er ook wat positieve berichten komen, met name uit Afrika. Dat is van belang, omdat de teneur bij het gemene publiek en pers is dat de situatie aldaar beroerd is: men voert er oorlog, de voedselsituatie verslechtert, de economische ontwikkeling komt niet op gang, de stabiliteit vermindert, de ecosystemen worden aangetast, het milieu wordt bezoedeld enz. Het is heel plezierig dat de minister er iets tegenover kan stellen. Het is geen naïef optimisme noch de ogen willen sluiten, het is een kwestie van met open ogen kijken naar wat er echt gaande is. De macropolitieke situatie creëert een enabling environment dat tot voorspoedige ontwikkeling kan komen en moet worden benut. Op wereldtoppen en onlangs bij de FAO is erop gewezen dat Afrika echt uit een dip kan komen. Dat blijkt uit duidelijke uitspraken van de G8 en de VN en, wellicht nog belangrijker, de uitspraken van de Afrikaanse Unie zelf, vorig jaar in Ethiopië en onder andere bevestigd in Maputo in Mozambique. Men heeft gezegd zelf te gaan investeren in landbouwkundige ontwikkelingen om in vijf jaar van 0,5% naar 2,5% GDP te gaan, het niveau dat elders in de wereld wordt gehanteerd. Dat zijn gunstige ontwikkelingen. Een vierde belangrijk punt is dat er wordt samengewerkt. In de Afrikaanse Unie werkt men beter samen dan ooit tevoren. Nepad komt tot wasdom, al heb ik daaromtrent nog wel twijfels, want men kan nog niet echt een behoorlijke deuk in een pakje boter slaan, maar de wil is er wel. Het Nepad-secretariaat doet met name op Nederland een beroep, expertise in te zetten om in een aantal landen ontwikkelingen op landbouwkundig gebied te steunen. Dat is echt belangrijk. Bekeken moet worden op welke wijze aan zulke vragen gehoor kan worden gegeven. De minister en de collega's hebben gezegd dat het Europese beleid zodanig moet zijn dat het echt een bijdrage levert. Bekeken moet worden welk bilateraal beleid daarbij past en op welke wijze een zekere coördinatie en afstemming kan worden gerealiseerd, zodat er geen tegenwerking, maar synergie ontstaat. Dat is op zich ook goed mogelijk. Naar aanleiding van de rapportage van de Verenigde Naties van september, de World Summit Outcome, heb ik nog een aantal detailvragen. Paragraaf 46 bevat een intentieverklaring over rural and agricultural development. Die moet natuurlijk handen en voeten krijgen. Vanwege het feit dat daarbij ook naar Nederland wordt gekeken, ben ik benieuwd naar de Nederlandse reactie daarop. In feite geldt hetzelfde voor paragraaf 60 die gaat over science and technology for development. Ik weet dat de minister daaraan het een en ander doet. In welke mate komt zij tegemoet aan de vragen in die paragraaf en de uitspraken van de VN? Ook hier wordt weer een beroep gedaan op een klein land als Nederland, omdat dit op dat gebied veel expertise heeft. Het geldt ook voor de paragrafen 102 en 103 die duidelijke uitspraken bevatten en waarin verwachtingen worden gewekt en waarin Nederland wordt gevraagd om een bijdrage te leveren. Het geldt eveneens voor paragraaf 68.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Dank voor deze uitgebreide ronde waaruit blijkt dat Afrika in uw Kamer leeft. Dat is voor ons geweldig bemoedigend. U hebt er zelfs documenten op nageslagen die twee jaar geleden zijn verschenen. Er wordt veel over Afrika geschreven, en dat is maar goed ook. Op de vragen van de heren Franken en Pormes ga ik in als zij er weer zijn.

De heer Van Middelkoop heeft gezegd dat de minister veel doet aan oplossing van conflicten om te kunnen beginnen met peacebuilding. Wij vinden dat dit naadloos in elkaar moet overlopen. Je kunt wel heel lang

wachten op peacebuilding, maar het is soms ook mogelijk om dat proces een zetje te geven. Wij zijn begonnen met stille diplomatie richting Sudan. Twee jaar geleden hebben wij de partijen die zo lang met elkaar streden, in Noordwijk bij elkaar geroepen en gevraagd om een plan te maken voor de toekomst van hun land. Het was af en toe heel moeilijk, omdat zij nog steeds met een deel van hun hoofd in het gevecht zaten en met een ander deel moesten nadenken over die toekomst van hun land en volk, maar zij hebben er vier dagen aan gewerkt. Dat toekomstplan is vervolgens gaan dienen als een basis voor de onderhandelingen. Kenia, dat al een belangrijke speler was in de onderhandelingen tussen Noord- en Zuid-Sudan, is gastland geworden voor die onderhandelingen die twee jaar hebben geduurd. Het toekomstplan heeft richting gegeven aan de discussie. Zo kon afgelopen januari een comprehensive peace agreement worden getekend over het delen van macht en welvaart, over de opzet van het nieuwe leger en dergelijke. Het is indrukwekkend hoe alles tot in detail is uitgewerkt door de voormalige leider van de zuidelijke rebellenbeweging SPLM, John Garang, en door de vice-president van het Noorden, Taha. Negen dagen nadat Garang was geïnstalleerd als vice-president van de gemengde regering is hij verongelukt in de helikopter van de Ugandese president, die nog steeds het idee heeft dat er sprake is geweest van een aanslag waarbij men het op hem had gemunt. Wij hebben evenwel geen enkele aanleiding om te veronderstellen dat er sprake is geweest van opzet. Het proces loopt wel door. Kenia is daarbij voor ons een belangrijke partij geworden, omdat het als gastland heeft gefungeerd en generaal Sumbaju beschikbaar heeft gesteld als ruggensteun bij de onderhandelingen. Nederland, Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk hebben daarvoor ideeën aangedragen. Voor Burundi was geen belangstelling van welk land dan ook. De interim-president heeft Nederland het verzoek gedaan om een vredesproces te ondersteunen en te proberen rebellen zover krijgen dat zij stoppen met de strijd en meedoen aan het vredesproces. Dat is gaandeweg redelijk gelukt. Het is niet mogelijk om verantwoording af te leggen over dingen die je in zo'n kader doet. Er is inmiddels een team van mensen op het ministerie die hebben geleerd om in dit soort typische omstandigheden te opereren. Die mensen moeten op de gekste momenten weg en hebben geleerd hoe zij mensen moeten zoeken en met elkaar om de tafel kunnen krijgen via een carrot-and-stickbenadering. Het is niet altijd uit te leggen. Om niet te kwetsbaar te zijn op het moment dat er iets over naar buiten zou komen, heb ik wel op een gegeven ogenblik de OS-woordvoerders in de Tweede Kamer gemeld dat wij met bepaalde trajecten bezig waren en dat wij daarover op enig moment verantwoording zullen afleggen. Inmiddels is het traject voor Burundi helder, omdat er verkiezingen zijn gehouden. Wij hebben de Kamer daarover in brieven geïnformeerd. Daarin stond niet wanneer wij waar zijn geweest en wie wij hebben gezien. Dat geldt voor een deel ook voor de DRC, hoewel wij daar niet echt geheimzinnige dingen doen. Wij proberen daar het vredesproces te stimuleren samen met Zuid-Afrika waarmee wij een memorandum of understanding hebben getekend om de ontwapening en demobilisatie van rebellen te kunnen voortzetten. Zuid-Afrika is daar goed in, maar heeft niet altijd de middelen om dat te doen. Wij financieren een aantal van de trainingskampen voor ex-rebellen. Cammaert speelt daarbij overigens ook een rol, omdat hij er actief in is. Hij heeft aparte ideeën. Onze plaatsvervangend directeur-generaal is onlangs in het gebied geweest en heeft met hem gesproken over dingen die hij specifiek nodig heeft: dingen die de VN te laat of niet levert. Het gaat om eenvoudige dingen als stafkaarten, maar soms ook om geld om rebellen zover te krijgen dat zij iets anders gaan doen dan de strijd voortzetten. Er is geld nodig voor omvorming, scholing en training en misschien ook wel voor een stukje grond, zaken die nodig zijn om de rebellen de kans te geven, een ander leven te starten. Het gaat om kleine dingen die een grote

impact hebben. Wij zullen er op enig moment verantwoording over afleggen. In het Grote-Merengebied werken wij nooit alleen. Wij werken daar samen met de Belgen, Fransen en Engelsen. Voor de training van politieofficieren in Burundi bijvoorbeeld hebben wij Franstalige politie-officieren gevraagd. Chirac himself is eraan te pas gekomen. Toen hij eenmaal ja zei, konden wij een aantal Franstalige instructeurs beschikbaar stellen aan Burundi.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Wat is daarbij de rol van Zuid-Afrika?

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Zuid-Afrika is een geaccepteerde partner voor de regering van de DRC.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ik heb soms de indruk dat Zuid-Afrika in feite nog veel meer zou kunnen doen, maar zeer terughoudend is om de leiding te nemen. Het lijkt of de Zuid-Afrikaanse regering een zekere angst heeft om te dominant over te komen in Afrika.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Er zijn meerdere redenen voor. Zuid-Afrika is zeer actief bij het oplossen van conflicten. Mbeki reist ontzettend veel rond. Hij is bijvoorbeeld een van de grote spelers in het bij elkaar krijgen van de partijen in Ivoorkust. Hij is wat terughoudend, omdat hij niet langer voorzitter is van de Afrikaanse Unie. Dat is nu de Nigeriaanse president. Er is wat rivaliteit tussen beide presidenten over welk land de hoofdrol speelt in Afrika, nog steeds Zuid-Afrika of Nigeria. Mbeki wordt in de praktijk vaker ingezet bij conflicten dan Obasanjo. Zuid-Afrika heeft op verzoek van de DRC de leiding bij het opzetten van centres de brassage voor de rebellen in Congo. Het is natuurlijk ook wat de landen zelf willen. Zuid-Afrika kan niet voluit gaan doordat aids ook een rol speelt in het leger van dit land. Wij hebben de afgelopen tijd er te weinig aan gedacht dat in politie en leger de aidsbesmetting toeslaat. Dat betekent dat de Zuid-Afrikaanse minister van Defensie niet altijd zoveel troepen op de been kan brengen als hij wel zou willen. Wij zullen ons er nader op moeten bezinnen hoe wij de komende tijd met dit element moeten omgaan.

Waar gaat het mis? Daar waar je het als Westers land alleen denkt te kunnen. Vandaar dat wij ook in Burundi de landen in de omgeving hebben betrokken bij elke stap die wij deden. Dat heeft uitstekend gewerkt. Uganda, Tanzania, Zuid-Afrika, Rwanda en de DRC zaten in een soort van regionaal initiatief dat als het ware het proces in Burundi bewaakte. Op enig moment meldden die landen dat ze er niet meer doorheen kwamen en dat ze het zeer op prijs zouden stellen als Nederland wat wilde doen. In Europa hebben wij steeds België, Frankrijk en Groot-Brittannië betrokken bij wat wij deden in Burundi. Het ging niet altijd gemakkelijk, want ook in de Westerse wereld is het: wie heeft de leiding? Waarom Nederland? Als het goed gaat, wil iedereen het doen. Gaat het niet goed, dan wil niet iedereen ermee aan de slag. Je belt veel, je bent er veel en je stuurt de speciale ambassadeur. Het is waar dat wij het moeten hebben van een betere institutionele ordening op het Afrikaanse continent. Men is daar nu aan toe. Het is winst ten opzichte van de afgelopen tijd dat men nu zelf de verantwoordelijkheid wil nemen. Je moet gebruikmaken van de Afrikaanse Unie. Je moet gebruikmaken van het hoofdkwartier in Addis Abeba. Je moet gebruikmaken van de regionale Nepad-kwartieren en van regionale instellingen als Ecowas. Deze organisatie in West-Afrika bestaat al veel langer dan de Afrikaanse Unie en speelt een rol op het terrein van economische ontwikkeling, veiligheid en stabiliteit. Ecowas speelt een buitengewoon goede rol. Het is jammer dat wij dat soort regionale samenwerkingen niet elders zien. SADEQ was destijds veelbelovend. Het ging om Zuid-Afrika, Mozambique, Zimbabwe en Zambia, maar vanwege Zimbabwe is het onmogelijk gebleken om in die regio een samenwer-

kingsverband op te zetten. Het Grote-Merengebied is nu zo'n samenwerkingsregio, waarbij ook de Verenigde Staten betrokken zijn. In dit gebied lukt het redelijk goed om landen bij elkaar te brengen en te doen spreken over elkaars conflicten en interventies. Het ene land gaat te vaak de grens over van het andere land. Getracht wordt dat zoveel mogelijk in bedwang te houden en mechanismen te ontwikkelen om beter controle uit te oefenen en elkaar te vertrouwen. Het kan als er een setting op dit continent is om partijen bij elkaar te brengen. Zo niet, dan is het een onmogelijkheid. Dat is de les die wij leren.

Een tweede les die ik heb geleerd, is dus zo open mogelijk zijn tegenover collega's, waar wij ook zijn, zodat je je problemen kunt delen en minder kwetsbaar wordt in je aanpak. Maar je moet ook wel eens onconventioneel zijn.

Over de regiobenadering heb ik eigenlijk al het een en ander gezegd: Zuid-Afrika speelt een rol in de DRC en Kenia in Sudan. Nigeria speelt een rol in West-Afrika. Daar is Nigeria het grootste land, maar bij het oplossen van conflicten is Zuid-Afrika vaker aan zet dan Nigeria, al probeert dit wel vaak te bemiddelen. Terecht is erop gewezen dat de spanning tussen Ethiopië en Eritrea weer oploopt. Ik zie geen kans om daar een doorbraak te bereiken vanuit de redelijk neutrale positie die Nederland inneemt ten opzichte van Afrika en gegeven onze flexibiliteit en inzet. Wij hebben geprobeerd beide landen tijdens ons voorzitterschap van de EU zover te krijgen dat ze hun grensconflict oplosten en een grens trokken. Wij hebben van alles bedacht aan vertrouwenwekkende maatregelen, zoals het ontwikkelen van de haven, zodat het ene land de haven van het andere kon gebruiken, en het opzetten van een havenautoriteit waarin beide landen vertegenwoordigd zouden zijn. Het heeft tot niets geleid. Aan beide kanten van de grens worden troepen samengetrokken. Het wordt Unmee bijna onmogelijk gemaakt de peacekeeping operation uit te voeren, mede doordat bij de meerpartijenverkiezingen in Ethiopië de spanningen zijn opgelopen. De oppositie heeft meer terrein gewonnen dan Meles Zenawi had verwacht. Hij kan er moeilijk mee omgaan. Die oppositie wordt door Eritrea flink in de steigers gehouden, want dat vindt het natuurlijk fantastisch als Meles Zenawi onderuitgaat. Dit is zo'n beetje het spel van de buurlanden. Het echt dramatisch en de internationale aandacht voor Eritrea en Ethiopië is niet optimaal. Dat verklaart dat die landen hun gang gaan. In alle gevallen geldt – en dat is les drie – dat als de aandacht van de internationale gemeenschap verslapt, landen spanningen in hun omgeving niet weten te hanteren. De buitenlandse inbreng doet er duidelijk wel toe. Ondersteuning van buitenaf is positief voor de goede krachten. Tijdens de Ontwikkelingsraad in Leeds heb ik bij het voorzitterschap aangedrongen op een betere presentie en inzet in dat deel van de Hoorn van Afrika, omdat ik vind dat wij daar schromelijk tekortschieten.

Het is een beetje een paradox, maar na de twee referenda waarbij het Grondwettelijk Verdrag werd afgewezen, lijkt het wel alsof de Europese Commissie, zeker op het terrein van ontwikkelingssamenwerking, zegt: ook al hebben wij die grondwet niet, wij kunnen wel ons verstand gebruiken en het gezonde spoor bewandelen en zoveel mogelijk samenwerken. Je kunt het synergie, convergentie en coherentie noemen, ik heb het à la carte genoemd. Er zijn immers vijftientig lidstaten die onderling totaal verschillen in hun aanpak van ontwikkelingssamenwerking. De Commissie heeft een eigen rol te spelen. Ik hoop dat wij samen met de Commissie Europabreed iets bedenken waardoor wij een optimaal rendement bereiken van onze OS-inspanningen en elders zichtbaar maken wat Europa kan. Waar wij ook zijn, wij worden gezien als Europa. Men ziet elders niet het verfijnde verschil tussen Commissie en Europese Unie. Wij hebben dat wel juridisch vastgelegd. De Engelsen zien er helemaal niets in dat wij met elkaar meer coherent en gecoördineerd willen optreden en juristen kunnen er niet mee leven, maar ik ben er een

fervent voorstander van. Want wij krijgen, zoals ik al zei, straks 20 mld. meer te besteden dan de 30 mld. die wij nu al hebben. Europa is dé global player bij uitstek, dan moeten wij er toch meer van maken dan wij nu doen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Wij hebben het er in het beleidsdebat in juni ook over gehad dat het opvallend is dat mondiaal gesproken Europa de grootste speler is, maar dat Europa, dat 60% van alle bijdragen in vele internationale gremia levert, nog geen 5% van de invloed heeft.

De heer **Van Gennip** (CDA): Behalve op de summit. Die hebben wij een beetje gered. Als Europa niet een beetje gecoördineerd was optreden in New York in september jongstleden, dan was het aspect millennium development goals zeker van tafel gegaan.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Daarin hebt u helemaal gelijk.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Over lessons learned gesproken, als wij op tal van terreinen in de aanloop naar de VN-top niet Europees waren opgetrokken en dus niet als Europa hadden kunnen optreden, dan zou het outcomedocument er anders hebben uitgezien. Dat optreden als Europa was bepalend voor het document zoals het er nu uitziet. Wij konden met ons vijftiwintigen zeggen: dit is onze agenda en als u het beter weet, dan zegt u het maar. Die 750 amendementen konden wij Europeesbreed goed pareren. Dat had Nederland met een paar gelijkdenkende landen nooit gekund. Dat verklaart misschien ook een beetje dat ik een iets andere houding inneem dan mijn voorgangers ten aanzien van Europa. Ik vind dat investeren in Europa de moeite waard is, omdat wij gezamenlijk naar buiten toe optredend veel meer kunnen bereiken, zowel in de VN als in Afrika.

Ik heb al eerder in uw Kamer gezegd dat Nederland een selecte groep van de nieuwe lidstaten heeft uitgekozen om die te ondersteunen in het opzetten van hun nationale ontwikkelingsbeleid. Het gaat om Hongarije, Polen, Tsjechië en Slowakije. Dat krijgt een sneeuwbaaleffect. Andere nieuwe lidstaten willen ook door Nederland worden ondersteund. Over en weer worden er ambtelijke missies uitgezonden. Ook Griekenland, Cyprus en Malta hebben diplomaten, werkzaam op hun ministerie van Buitenlandse Zaken, hierheen gestuurd om van ons te vernemen hoe ontwikkelingssamenwerking in Brussel en Den Haag in haar werk gaat. Wij zijn hiermee al twee jaar bezig. Dat heeft ertoe geleid dat ik met mijn Tsjechische collega een reis heb gemaakt naar Zambia en dat ik begin volgend jaar met mijn Slowaakse collega naar Kenia ga. Zij willen kijken hoe het in de praktijk werkt. Tsjechië heeft besloten een diplomaat op onze ambassade in Zambia te posteren, zodat deze in de praktijk kan kijken hoe de donorharmonisatie werkt. Men hoeft dan niet zelf een geheel nieuw eigen beleid op te zetten met kleine projectjes. Ik vind het de moeite waard dat men dan kan gaan meedoen met de hoofdstroom van ontwikkelingssamenwerking. Dat vertaalt zich weer in een hoog commitment op Europese bijeenkomsten, ook in de discussie met Commissaris Michel waar de Britten zo faliekant zijn tegen een meer sturende of, zo men wil, corrigerende rol van de Commissie ten opzichte van de lidstaten. Laat ons zichtbaar maken wie wat waar doet en dat beter met elkaar in verband brengen. Ik vind het de oefening waard. Tijdens de laatste Ontwikkelingsraad zijn wij er niet helemaal uitgekomen. Nederland heeft een brugfunctie vervuld tussen degenen die zeiden «geen denken aan, het Verdrag laat het niet toe, dus de commissie heeft helemaal geen rol te spelen» en degenen die ook wat extreem zeiden: laat de Commissie ons maar leiden. Dat staat overigens ook niet in de verdragsteksten. Wij hebben gevraagd, te komen met een nieuw document waarmee wij de komende tijd wel uit de voeten kunnen. Inderdaad moet de Commissie

niet alles doen. In het Afrikadocument kun je het ook lezen: the sky is the limit. Het is ontzettend moeilijk in deze omgeving om je te beperken, maar daarin kun je vaak ook excelleren. Daarom zeg ik: Commissie, beperk u tot infrastructuur, water, energie en misschien sociale cohesie, waaraan wij zelf niet zoveel doen in Latijns-Amerika, waar de lidstaten niet zo actief zijn, Spanje uitgezonderd. Laat de Commissie zich niet met alles willen bemoeien waarmee lidstaten al bezig zijn. Michel is daar nog niet helemaal van overtuigd. Met de opmerkingen van uw Kamer kan ik heel veel, ik heb die ook gemaakt tijdens de laatste vergadering. Ook anderen zeiden: de Commissie moet zich beperken, wij doen dat ook. Eind dit jaar komt er een gezamenlijk document van het voorzitterschap en de Europese Commissie met een stramien voor samenwerking op OS-gebied. Het Europees Parlement speelt er ook een rol bij. Een uitkomst van de VN-top is dat wij gaan coördineren en harmoniseren. Wij kunnen ons daaraan niet onttrekken. Dat geldt speciaal Afrika. Wij zijn nog niet helemaal halverwege het millenniumproces. In 2015 maken wij de eindbalans op. Dit jaar hebben wij een tussenbalans opgemaakt. De afspraak is om elke twee jaar in Ecosoc op ministerieel niveau de balans op te maken. Binnen Europa kijken wij elk jaar naar de milestones en kijken wij hoe het staat met de afgesproken 0,7%. In OESO-DAC wordt gecontroleerd of wij ons houden aan wat wij hebben beloofd bij de achtste millenniumdoelstelling. Veel meer moet je ook niet doen, omdat je anders allemaal ingewikkelde bureaucratie krijgt. Overigens, ik ben net over milestones gebeld vanwege het Engels voorzitterschap. Wij hebben, zoals bekend, in ons stelsel de coördinatie-commissie waarin wij kabinetsbreed wekelijks volgen wat er in Brussel gebeurt. Het Engels voorzitterschap zei: jullie zijn zo goed in het volgen van wat er in Europa gebeurt, kunnen jullie dat ook doen voor de uitkomsten van de G8? Ik zei: de uitkomsten van de G8 moet u zelf maar monitoren, want daar zitten wij niet in. Het zou wel nuttig zijn voor het VN-outcomedocument dat het beter wordt gecoverd. Wij hebben op het ministerie al een overzicht gemaakt van de betekenis van die ruim honderd paragrafen en van wat wij doen met de aanbevelingen. Wij hebben dat gedaan, omdat wij weten dat het misschien blijft liggen als wij dat niet meteen omzetten in actie. Ik heb de Commissie aanbevolen dat ook te doen. Je zou het Europeesbreed kunnen doen. Ook de Wereldbank zou het kunnen doen. Die heeft heel andere dingen om uit te werken. Terecht zijn microkredieten als onderwerp opgevoerd, ook in de verklaring. Wij willen graag dat de Wereldbank en het IMF zichtbaar maken wat in ontwikkelingslanden, maar misschien wel wereldwijd, de obstakels zijn voor mensen om aan microkredieten te komen. Of het nu om dagleningen gaat of om langer lopende leningen tegen redelijke percentages, het verkrijgen ervan is in heel veel landen een onmogelijke opgave. De vraag is welke problemen er aan in de weg staan, wettelijke of andere. Ook is een vraag waarom de rente vaak zo hoog is. Door te weinig concurrentie? Nagegaan moet worden hoe wij een beter financieel investeringsklimaat en een betere financiële sector kunnen bereiken. In Nederland hebben wij een platform opgericht met commerciële banken (ING, RABO en ABN/AMRO) die op verzoek hun experts uitlenen aan ontwikkelingslanden om assistentie te verlenen om de financiële sector op orde te brengen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Dus dat betekent geen onderzoek.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Nee, dat is niet nodig.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): U gaf aan dat er in verschillende landen zal worden gekeken naar de problemen met het instrument microkrediet. Het klonk mij in de oren alsof er een onderzoek komt. Ik denk dat niemand daarop zit te wachten.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Klopt, maar wij moeten wel nagaan wat de obstakels zijn. Vaak weten de mensen dat wel. Boeren bijvoorbeeld zeggen: mijn eigendomsrechten op het land zijn niet vastgelegd, dus ik kan geen geld lenen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Dat is met name in Afrika het geval waar het merendeel van de boeren vrouw is en geen rechten heeft. Men heeft geen onderpand

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Inderdaad. Men doet dus alles met baar geld en dat werkt niet als je een bedrijf wilt opzetten en/of uitbreiden. Het is dus nodig landrechten vast te leggen. In Burundi gaan wij daarmee echt beginnen, want dat kan kleine boeren de kans geven om aan geld te komen.

De heer **Walsma** (CDA): Ik ben betrokken bij ontwikkelingswerk in Senegal. Daar is InterCrec, uitgaande van het ministerie van Economische Zaken. Dat ondersteunt mensen die bezig zijn met het opstarten van banken. Er wordt onderwijs gegeven om mensen te leren het goed te kunnen doen. Hebben andere landen ook een organisatie als InterCrec?

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Niet allemaal. Ik ben met prinses Máxima in Uganda en Kenia geweest om te kijken hoe het daar met de microfinancieringsinstituten staat. Het heeft mij verbaasd dat er in dat type landen allerlei structuren zijn om het mogelijk te maken dat microkredieten worden verstrekt, maar dan nog zijn de rentepercentages te hoog, is de looptijd te kort. Ook de regeringen zien geen kans er een concurrerend stelsel van te maken. Gelukkig participeert de RABO-bank nu in een microkredietinstelling in Tanzania. De bank is bekend met dienstverlening. Immers, kredietverschaffing heeft te maken met dienstverlening, met uitleg geven aan de klanten van wat zij met het geld kunnen doen. Mensen moet ook worden uitgelegd dat zij ook bij de bank kunnen sparen, dat die hun geld voor hen bewaart en dat het geld van hun blijft. Het vertrouwen in dit soort van instellingen is in zulke landen niet erg groot. Immers, het geld verdween vroeger nogal eens. De bank moet natuurlijk ook spaargeld incasseren om het systeem te kunnen laten draaien.

De heer **Walsma** (CDA): Wij hebben er inmiddels ook een bank opgestart en die loopt heel goed. Mijn directeur gaat er regelmatig naartoe om ondersteuning te geven.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Ik ga volgende week naar Senegal. Graag hoor ik van u waar die bank is, want ik vind dat heel interessant. De aandacht die wij nu hebben voor de financiële sector blijkt niet tevergeefs te zijn, want in nogal wat landen blijkt er wel een financiële structuur te zijn en soms zelfs meer dan een, maar het loopt er nog onvoldoende. Men moet verder commercialiseren.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het is ook zaak om frustrerende ontwikkelingen tegen te gaan. Ik noem een voorbeeld. Je bent in feite bezig de marktsector te ontwikkelen met die microkredieten, je werkt met hypotheeken, zorgt ervoor dat de lokale markten van de grond komen, je ziet dat de landbouwkundige ontwikkeling op gang komt, maar dat alles kan helemaal worden gefrustreerd door op grote schaal om niet kunstmest beschikbaar te stellen. Dat dreigt Europa te gaan doen op grond van amendementen en moties die in het Europees Parlement zijn aangenomen. Dat is fataal, maar het is wel een van de voorstellen van Jeffrey Sachs. De diagnose die Jeffrey Sachs geeft bij de MDGs is perfect, maar de aanbevelingen die hij doet zijn desastreus. Ik denk dat het van

belang is, te voorkomen dat dit wordt opgezet in Europa. Dan zie je de ontwikkeling van die kasplantjes van markten meteen weer teniet worden gedaan. Het lijkt allemaal heel goed, maar het zijn niet meer dan goede bedoelingen.

De heer **Van Gennip** (CDA): Ook is het fataal als er terecht bijvoorbeeld 5% rente wordt gevraagd en er vervolgens een ngo komt die 4% vraagt.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Dat vraagt ook om innovativiteit en op maat werken in bepaalde gebieden. De vraag is wat de rol van Nederland in dat proces kan zijn. De minister noemde een aantal banken die initiatieven ontplooiën, maar wat is specifiek haar eigen inbreng?

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Dat platform hebben wij opgezet met geld van Ontwikkelingssamenwerking, Financiën en EZ. De banken dragen ook geld bij, maar leveren vooral experts. Op dit moment wordt op verzoek van Tanzania daar bankpersoneel getraind. Men gaat daar van een staatsbank over op een commerciële bank, wat een andere houding en een andere manier van service verlenen vergt. Dat platform doet dat ook in Macedonië. Het is optimaal bezig met het bieden van ondersteuning waar dat wordt gevraagd. Soms wordt ook een expert van het ministerie van Financiën een tijd gedetacheerd op een ministerie van Financiën om het betreffende land te helpen met het op orde brengen van de boekhouding. Er zitten nu bijvoorbeeld experts in Georgië, Macedonië en Suriname. In Macedonië heeft die expert geholpen om een nieuwe bankwet op te zetten.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): Is er ook sprake van continuïteit? Heeft het platform een tijdelijke financiering of is er sprake van continue financiering, vastgelegd in de begroting, zodat het ook op de langere termijn effect kan sorteren?

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Je maakt afspraken voor een bepaalde periode. Men kan zich niet tot in lengte van jaren op afspraken beroepen. Meestal gelden de afspraken voor een periode van vier jaar. Soms, als er iets heel nieuws is zoals dit platform, worden er afspraken gemaakt voor twee jaar om als het dan goed blijkt te lopen nog twee jaar verder te gaan. Wij hebben ook een microfinancieringsplatform dat geen geld bevat, maar waarop meer sprake is van een uitwisseling van wie wat waar doet. Ik wil dat eigenlijk verbinden met het platform dat veel meer actiegericht is, maar dat is een volgende stap. Alle medefinancieringsorganisaties, zoals NOVIB en Cordaid, zitten erin, maar ook de Triodosbank. De ervaringen die men opdoet in nogal wat landen van de wereld zouden dan kunnen worden gebruikt bij het aanbieden van capaciteitsondersteuning elders. Het is best mogelijk dat wij volgend jaar bekijken of wij die stap kunnen doen. Volgens mij hebben wij ons voor een aantal jaren verbonden aan GAVI, maar dat wil niet zeggen dat wij daarna stoppen. Er komt weer een nieuwe ronde. In december wordt erover gesproken in New Delhi. Wij waren een belangrijke donor en blijven dat, want het blijft nodig om vaccinatieprogramma's te ondersteunen vanwege de sterke bevolkingsgroei in nogal wat landen; een ander thema dat ons blijft bezighouden. GAVI heeft bewezen uitstekend te functioneren om kinderen te vaccineren. Wij hebben overigens voor de medefinancieringsorganisaties een systeem waarbij deze eens in de vier jaar subsidie aanvragen. Dat brengt rust en overzicht in de tent. De zesde millenniumdoelstelling betreft de sociale kant van ziekten als aids, tuberculose en malaria. Wij besteden via niet-gouvernementele organisaties en particuliere initiatieven ontzettend veel aandacht aan de opvang van aidswezen. Unicef is er heel ver mee en Nederland is een van de grote contribuanten van Unicef, ook specifiek op dit terrein en dan niet

alleen voor onderwijs, maar ook voor de opvang van heel jonge kinderen in weeshuizen of bij familie. In Afrika is het inmiddels niet meer vanzelfsprekend dat weeskinderen worden opgevangen in de extended families. Het gebeurt nog wel geregeld en gaat dan wel goed, maar ook de extended families worden getroffen door aids. Overigens blijft malaria een ziekte waarover wij ons zorgen moeten maken. Het aantal volwassenen en kinderen dat eraan overlijdt is te hoog.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Hoger dan bij welke andere ziekte ook.

De heer **Walsma** (CDA): Een op de vier kinderen sterft aan malaria!

Minister Van Ardenne-van der Hoeven: Het idee van Sachs om daaraan aandacht te besteden, ondersteun ik van harte.

Gevraagd is of wij vanuit de invalshoek van Ontwikkelingssamenwerking voldoende aandacht besteden aan genocide, mensenrechten en ICC. Het antwoord hierop is bevestigend. Ik heb zelf regelmatig contact met Ocampo, de man die zich bezighoudt met zaken als de schending van mensenrechten en misdaden tegen de menselijkheid in Uganda door de LRA (Lord Resistance Army). Er zijn vijf LRA-leiders genoemd die naar het ICC in Den Haag moeten komen. Van hen is er al één doodgeschoten. Als wij de overigen te pakken kunnen krijgen, zal tegen hen de eerste zaak dienen. Voor de verwerking van het leed door de slachtoffers van deze afschuwelijke beweging is het goed als dit project een kans krijgt. Wij proberen tot onderlinge afstemming te komen over hoe een dergelijk project kan worden ingezet en hoe het zo goed mogelijk kan worden begeleid. Immers, het uitvaardigen van deze internationale arrestatiebevelen heeft een enorm effect op de bevolking. Dat kan overigens soms heel anders zijn dan je verwacht, want soms hebben zulke leiders nog enige sympathie onder de bevolking, die weliswaar is en wordt getroffen door zo'n beweging, maar een nog grotere hekel heeft aan de regering en niet wil dat zo'n leider naar Den Haag wordt gesleurd. Dat hebben wij op de Balkan ook gezien. Daar zijn wij nog steeds op zoek naar drie leiders. Ik ben blij met de uitspraken over «responsability to protect». Het huidige mensenrechtenbeleid wordt voortgezet, al is het niet optimaal, maar ik denk dat wij met «responsability to protect» een heel eind kunnen komen. Dat geldt ook voor de peacebuilding commission waarop de heer Rabbinge wees.

De heer Pormes heeft gevraagd wat er nu anders is doordat wij nog geen Europese grondwet hebben. Ook als het referendum in Nederland en Frankrijk anders was uitgekapt, zouden wij nu geen Europese grondwet hebben gehad. Ik had graag als uitkomst van het referendum, en dus van de grondwet, gezien dat er in Brussel integraler gewerkt gaat worden op het terrein van vrede, veiligheid en ontwikkeling en buitenlands beleid met een Europese minister van Buitenlandse Zaken die echt kan optreden. Wij leggen nu een zware last op Solana. Die kan, zoals je duidelijk in Afrika ziet, niet de hele wereld bedienen. Hij heeft ook een te beperkt mandaat om dat te doen. Ik had dat graag gezien als toegevoegde waarde bovenop de inspanningen van de huidige Commissaris. Dat het niet het geval is, vind ik buitengewoon jammer.

Ik denk niet dat wij troepen gaan sturen naar Afrika. Afrika heeft veel meer behoefte aan experts, enkelingen en kleine eenheden die heel specifiek zijn. Er zijn genoeg troepen in Afrika. Cammaert heeft behoefte aan heel specifieke expertise die ondersteuning biedt. Ik vind dat er Europees veel te weinig gebeurt in Congo. Men is veel te afwachtend en vraagt iedere keer weer: wat bedoelt u eigenlijk en wat hebt u echt nodig? En na het antwoord is het: o, wij zullen eens even rondvragen. Wij laten Cammaert met zijn mannen dan wel heel erg in de kou staan. Bij de Verenigde Staten ontstaat het gevoel dat het weer een VN-peacekeeping operation is die heel weinig kan. Dat is ook logisch als je maar 15 000 man hebt in zo'n

groot land met zo ontzettend veel problemen. Je moet er alles aan doen om zo'n missie te ondersteunen met equipment. Ik heb al gemeld dat er stafkaarten nodig zijn. Wij hebben vijf hoge militairen gestuurd. De Europese Unie heeft securitymensen gestuurd. Er zit een Nederlandse generaal in Kinshasa en wij hebben kennis ten aanzien van security sector reform.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Vanwaar de stellige uitspraak dat er geen Nederlandse militairen naar Afrika kunnen worden uitgezonden? Deze vraag stel ik misschien wel mede namens de heer Koenders van de overkant. Ik heb Cammaert een keer gehoord en die was buitengewoon positief over een aantal militairen waarmee hij werkte. Ik weet niet meer waar die vandaan kwamen. Ik vind dat heel goed. Wij hebben vaak het idee dat wij overal aanwezig moeten zijn. Er is allang een beweging in de Nederlandse politiek om na te gaan of wij in Afrika niet acte de presence kunnen geven, speciaal in Ethiopië en Eritrea.

De heer **Van Gennip** (CDA): De secretaris-generaal van de NAVO is wezenlijk veranderd op dit punt. Ik herinner mij dat hij zo'n vijf jaar geleden nog zei dat wij niks buiten Europa te zoeken hadden. Vorige week zei hij heel scherp dat wij er moesten zijn, waar ter wereld ook een conflict mondiale dimensies had, en dus ons raakte.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Ik probeerde zorgvuldig niet te herinneren aan de CDA-positie bij de uitzending van Unmee een aantal jaren geleden, maar goed. Nu was de voorzet gegeven.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Ik zeg dat het niet direct nodig is om Nederlandse militairen naar Afrika te sturen, maar ik zeg niet dat het nooit zal gebeuren. Er is tot nu toe geen beroep gedaan op Nederlandse troepen, wel op experts. Het is niet doorgestaan, maar destijds is gesproken over Orions boven de DRC om informatie te geven over airstrips en illegale vluchten van kleine toestellen. Dat is heel specifiek. Daarvoor hoef je niet met grondtroepen te komen. Cammaert is buitengewoon positief over de Indiërs en Pakistani. Daarmee heeft hij ontzettend veel kunnen doen. Die zijn goed getraind en het zijn echte junglefighters. Die zijn beter inzetbaar dan onze infanterie. Daarnaast zijn er zoveel Afrikaanse troepen. De Ethiopiërs zijn goed, de Senegalezen doen het niet slecht. Dat geldt ook voor de Ghanezen en de Nigerianen. Inmiddels mag Rwanda ook meedoen. Dat land heeft een heel goed getraind leger.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Er zijn dus eigenlijk twee redenen. In de eerste plaats ligt er geen expliciet verzoek. In de tweede plaats zijn de alternatieven waarschijnlijk veel aantrekkelijker en beter, omdat die mensen veelal uit Afrika zelf afkomstig zijn. Als er expertise nodig is om die te begeleiden, ligt het voor de hand om die zonder enige terughoudendheid beschikbaar te stellen.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: De Afrikaanse landen die worden uitgenodigd om mee te doen, zijn daar trots op. Wij hebben tegen de regering van Burundi gezegd: als het traject goed verloopt, willen wij hier een peacekeeping school opzetten voor uw eigen mensen, zodat uw militairen niet meer teruggrijpen naar het binnenlandse conflict, maar een bijdrage kunnen gaan leveren aan peacekeeping operations. Je merkt dat men denkt: hé, dat is fantastisch, een Franstalige peacekeeping school en onze mensen worden dan ook gevraagd om mee te doen. Dat versterkt ook de eigenwaarde van de landen in Afrika. Daaraan moeten wij veel meer denken. Wij moeten niet altijd denken dat wij het zelf wel kunnen. Als het wordt gevraagd, kunnen wij altijd nog kijken. Ik weet niet hoe minister Kamp erover denkt. De afgelopen tijd heb ik wel ervaren dat wij

altijd alle expertise en alle spullen die wij nodig hadden, hebben gekregen. Of het nu kortlopend of langlopend was, in Congo of Sudan of Burundi. Wij hebben op ons ministerie een kolonel die al een tijd actief de brugfunctie naar het ministerie van Defensie vervult en zijn expertise bij ons inbrengt. Wij gaan ook iemand bij Defensie stationeren. Er is geen extra actieplan nodig voor de MDGs. De Europese Commissie heeft een extra actieplan opgesteld voor de middelen die er de komende tijd extra zijn, maar ik vind het niet goed om daarbovenop weer allerlei andere plannen te maken. Het zal in overleg met de ontvangende landen moeten gebeuren, die allemaal de opdracht hebben in 2006 in hun armoedestrategie de millenniumdoelen op te nemen. Dat is ook voor de ontvangende landen het spoorboekje waarmee kan worden gewerkt. Als het goed wordt opgesteld, weet je precies wat je nodig hebt. Wil je in 2015 alle kinderen in de klas hebben, dan weet je als overheid wat je daarvoor tussen nu en dan moet doen en hoeveel geld ervoor nodig is. Dat geldt ook op de andere terreinen van de MDGs.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het wordt gewoon meegenomen in de PRSPs, de Poverty Reduction Strategy Papers.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Inderdaad. Dat staat ook in het Outcomedocument.

Over vrouwen en (gehandicapte) kinderen ontvangt u geen extra informatie. Wij hebben niet meer de policy waarbij wij doelgroepen heel specifiek benoemen en er specifiek beleid op ontwikkelen. Wij nemen de belangen van kinderen in conflictsituaties en na het beëindigen van het conflict in het geheel mee. Daarbij gaat het ook om kindsoldaten, gehandicapte en getraumatiseerde kinderen. In Darfur proberen wij in een eerder stadium iets voor de kinderen te doen. Wij hebben niet voor niets geld beschikbaar gesteld voor onderwijs in de tentenkampen om kinderen zo snel mogelijk terug te brengen in een ritme van elke dag onderwijs, zodat zij zo snel mogelijk de ellende kunnen vergeten. Dat zijn dus heel specifieke activiteiten. In het kader van de Global aids awareness campaign van Unicef hebben wij heel speciale programma's met voorlichting aan jongeren en het beschikbaar stellen van preventie-middelen.

Mevrouw **Sylvester** (PvdA): U hebt aangegeven dat er geen specifiek beleid meer is voor kinderen en vrouwen. De vraag is hoe je dan met elkaar terug kunt komen op de targets.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Wij zijn steeds beter in staat om verantwoording af te leggen over onze inzet. Wij komen over een paar weken met de eerste resultatenrapportage over het bilaterale beleid op de vijf hoofdthema's (onderwijs, water, milieu, aids en reproductieve gezondheidszorg) en over goed bestuur in onze partnerlanden. Wij hopen door dat instrument beter inzicht te kunnen verschaffen in wat wij specifiek op dit terrein doen. U zult er een aantal dingen in terugvinden over kinderen, jongeren en vrouwen.

Gevraagd is of het in een aantal landen goed gaat doordat de bovenlaag de dwingende ogen voelt van de hulpverlenende landen, en of het goed blijft gaan op het moment dat die dwingende ogen er niet meer zijn. Wij kunnen niet altijd aan de bal zijn. Het moet veel meer een kwestie zijn van eigen verantwoordelijkheid. Daarvoor kun je allerlei hulpmiddelen bedenken, zoals een redelijk onafhankelijk opererende middenklasse. Vandaar onze inzet op het bedrijfsleven, een club die niet afhankelijk is van de overheid. Als het met elkaar handelen, kredieten verschaffen, inkomen verdienen en banen creëren goed op gang komt, is men beter in staat de regering in het goede spoor te houden. Als wij dat punt verwaarlozen, blijft er tegenover de staat alleen het individu. De staat wordt dan

minder gecontroleerd door een groep die kan opkomen voor de eigen belangen. Het zal niet altijd van buitenaf kunnen komen. Het zal van binnenuit tot stand moeten komen. Dan is het pas duurzaam. Mensen denken bij duurzame ontwikkeling alleen aan het milieu, maar dat je bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties versterkt in hun rol ten opzichte van de overheid is ook een element van duurzaamheid.

De heer **Walsma** (CDA): Hebt u van uw bezoeken de indruk gekregen dat in die leidende bovenlaag langzamerhand het besef groter wordt dat men dat moet doen uit een oogpunt van continuïteit en duurzaamheid? Het machtsstreven is in dit soort landen natuurlijk altijd nog aanwezig: als je eenmaal de baas bent, heb je het bereikt en moet je vooral zorgen dat er niet te veel kleine baasjes onder je komen, want dan wordt het risico groter, als u begrijpt wat ik bedoel. Ik ben zeer benieuwd hoe dat gaat. Die mensen wordt natuurlijk door u en anderen verteld dat zij het zus en zo moeten doen, dat zij controleurs nodig hebben als zij een democratie willen worden en dat dit niet bedreigend hoeft te zijn.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Het aardige is dat er inmiddels in vele landen een algemene rekenkamer is en een ombudsman. Ik heb nog niet meegemaakt dat een president zei dat hij er niets mee te maken wilde hebben als ik het onderwerp multiparty democracy aansneed. De reactie is veelal: ik wil zo'n multiparty system opbouwen, dus ondersteun mij erbij. De heer Van Gennip is een van de mensen die daarmee bezig zijn via het instituut voor multiparty democracy. Het gaat niet overal zo. Ik heb destijds bij de toenmalige president van Bolivia de SER aangeprezen, maar dat is nooit wat geworden.

De heer **Van Gennip** (CDA): In Chili wel.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Misschien dat het nu na de verkiezingen wel zou lukken. Het valt niet altijd mee macht te delen. Regeringen hebben er niet altijd behoefte aan uitgelegd te krijgen dat ze meer overleg moeten voeren met de bevolking. In het kader van de PRSP is de hoofdlijn dat men altijd moet overleggen met het bedrijfsleven en de civil society om de armoedestrategie tot stand te brengen en uit te voeren. Men zegt altijd: natuurlijk doen wij dat.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het punt is dat op heel veel plekken de intermediaire lagen vrijwel volledig ontbreken. Institutionele arrangementen, zoals de SER of zbo-achtige constructies, ontbreken. Dat geldt ook voor de producentenorganisaties waarop je moet inzetten. Die wil je koesteren en tot ontwikkeling brengen, want dan zal er iets bekliven en zullen regionale en lokale markten tot ontwikkeling komen.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Daarvoor hebben wij het agrarisch platform met deskundigheid om producentenorganisaties en coöperatieve ondernemingsvormen van boeren te ondersteunen. Mali heeft overigens wel een SER. Daar is het blijkbaar wel aangeslagen. Wij gaan wel door met het promoten van zo'n orgaan. Je kunt niet alleen bij de overheid, maar ook in de samenleving een aantal actoren versterken. Kamers van koophandel en vakbonden bijvoorbeeld spelen natuurlijk ook een rol. Steeds meer is ook aan de orde decentralisatie. Er worden heel veel verantwoordelijkheden overgedragen naar het lokale niveau. Wij moeten er daarom zeer op bedacht zijn bijvoorbeeld de VNG bij ons beleid te betrekken en ons niet te fixeren op de hoofdsteden. Ik meen dat ik hiermee aan het einde van mijn antwoord ben gekomen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): U hebt alle vragen beantwoord, behalve die van de voorzitter, dus die van mij, maar voordat u daarop mogelijk een

antwoord geeft, wil ik de collega's het woord geven die door omstandigheden niet aanwezig konden zijn bij de eerste termijn van de commissie.

De heer **Russell** (CDA): In het vorige overleg hebben wij het gehad over de ontschotting. Minister, u hebt er eigenlijk net al iets over gezegd in het kader van de coherentie van beleid tussen Defensie en OS. U hebt gezegd dat er verbetering in mogelijk is. Misschien kunt u kort iets zeggen over verdere verbetering met het plaatsen van iemand van OS bij Defensie. Verleden jaar werd in Parijs een iets andere invulling gegeven aan de 0,8%-norm. Dat zou nog verder veranderen. Dezerzijds werd gevraagd dat zoveel mogelijk in te dammen. Zijn er wat dat betreft recente ontwikkelingen?

De heer **Van Gennip** (CDA): Ik wil even terugkomen op de EU-inzet encoördinatie. Allereerst herhaal ik dat de inzet van de regering om het treinkaartje naar Brussel te kopen in plaats van steeds een vliegticket naar Washington of New York, een goede zaak is en telt. Ik denk dat velen deze mening delen.

Ik ben misschien te veel onder de indruk geraakt van Louis Michel. Ik vind het erg leuk dat de minister met Louis Michel publicitair de boodschap uitdraagt. Ik ben onder de indruk van zijn vasthoudendheid, zijn engagement ten aanzien van een aantal dingen, zoals de summit. In dat nieuwe rapport Consensus zet hij in op de drie C's (complementariteit, coherentie en coördinatie) en op de drie actoren (Raad, Europees Parlement en Commissie). Wat is de kans van slagen van dit tamelijk hoge ambitieniveau? Natuurlijk moet de Commissie niet alles gaan doen, maar Michel maakt een vreselijk interessante opening door te zeggen: laat lidstaten in landen of sectoren waarin ze goed zijn namens de EU het voortouw nemen. Dit sluit ook een beetje aan bij wat de heer Rabbinge eerder zei. Laat Nederland bijvoorbeeld ten aanzien van Indonesië de weg effenen en Engeland ten aanzien van Tanzania. Wij moeten natuurlijk niet naar nieuwe koloniale verhoudingen toe. Nederland zou bijvoorbeeld op watergebied het voortouw kunnen nemen. Moeten wij niet proberen deze boodschap die Michel uitdraagt sterk naar ons toe te trekken?

Ik ben niet origineel in mijn constatering en het kwam gisteren ook even aan de orde, maar het is best mogelijk dat de confrontatie met de externe uitdagingen Europa een nieuw elan kan bezorgen.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Ik mag het hopen, want het heeft mij te lang geduurd, dat overlaten van de wereld aan de VS of de VN. Ik denk dat zowel de VS als de VN ermee zijn gediend als Europa sterker gaat optreden. Wij hebben het bij de top in New York gezien. Als Europa niet het voortouw had genomen, hadden wij volgens mij niet met een redelijke uitkomst naar huis kunnen gaan. Dat houdt in dat wij veel meer kunnen doen. Ik hoop echt dat de uitkomst van wat wij de afgelopen maanden hebben meegemaakt in wat wij de crisis kunnen noemen, is dat wij meer gaan doen.

Michel heeft inderdaad zijn nek uitgestoken. Het is afgelopen week in Leeds in de Ontwikkelingsraad hoog opgelopen tussen degenen die vonden dat Michel zich er niet mee mocht bemoeien en diegenen die vonden dat hij alles mocht meenemen en namens hen mocht coördineren. Wij hebben daarin een brugfunctie vervuld, allereerst omdat wij een goede relatie hebben met Michel. De Beneluxlanden zijn redelijk neutraal. Die zitten niet in het kamp van de Fransen, maar ook niet in dat van de Britten. Die hebben gezegd: er moet toch iets uit te halen zijn, wij laten dit punt toch niet lopen? Michel was zo ambitieus en zei: óf jullie gaan uit van mijn voorstel, en ik wil het best modelleren, óf ik trek het terug. Dan zouden wij niks hebben en dat zou een slechte uitkomst zijn van een Ontwikkelingsraad. Na veel discussie hebben wij het zover kunnen krijgen dat de Raad er nog wat over mag zeggen en dat

Commissie en voorzitterschap gezamenlijk met een voorstel komen dat straks naar het Parlement gaat. Ik moet er wel bij zeggen, dat de Britten mij daarna hebben gebeld met de vraag of ik denk dat er wat uitkomt. Ik heb gezegd: natuurlijk komt er wat uit, maar jullie moeten wel Michel volgen. Daar hebben zij nog geen ja tegen gezegd. Als dit voorzitterschap de kar blijft trekken, zal het niet zo gemakkelijk zijn, omdat de Britten het moeilijk kunnen accepteren dat er beter wordt samengewerkt, want meer is het niet. Het wordt à la carte op termen van specialismen en vrijwillig. Ik meen dat wij nu al zitten in een systeem van joint assessment strategies in een aantal landen om na te gaan welke lidstaat goed is in wat en in welk land, met als uitgangspunt dat de lidstaat die er goed in is de leiding neemt. Michel heeft dat uitgelegd. Hij zei nota bene spontaan: als Nederland goed is in landbouw dan zou Nederland op het terrein van landbouw het voortouw moeten nemen. Zijn verhaal is goed doordacht en zeer ambitieus. Hij heeft het bewust zo stevig ingezet. Hij ging trouwens aanvankelijk deze zomer veel verder, maar dat kon juridisch niet. Heeft het kans van slagen? Ja, als u uw collega's in het House of Commons kunt informeren, dan wel Bob Geldof de goede kant op krijgt, want die heeft een influisterlijntje naar Blair. Als Blair zegt «wij gaan het de komende tijd zo en zo doen», dan komt het voor elkaar.

De heer **Van Gennip** (CDA): Ik kom net uit het House of Commons, dus.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: U hebt het al gedaan. Uitstekend, want het is wel van betekenis. De geloofwaardigheid van de Europese Unie staat wereldwijd op het spel. Als wij het gezamenlijk niet goed oppakken, dan missen wij wat wij met elkaar in New York hadden afgesproken.

De ontschotting en coherentie ontwikkelen zich steeds verder. Wij gaan met Defensie een pool opzetten van experts die zich kunnen bezighouden met security sector reform, de hervormingen van de veiligheidssector en de ontwapening. In dat specialisme wil Defensie graag 62 man investeren. Ten aanzien van Parijs hebben wij een soort van time-out gecreëerd. Wij hebben in Parijs twee heftige rondes gehad om de ODA-definitie te kunnen oprekken en meer te kunnen doen, juist op het terrein van security sector reform. Dat is voor een deel gelukt. Wij hebben er nog niet alles bij wat ik erbij had willen hebben. Ik had erbij willen hebben dat een parlement kan beoordelen waar de defensie-uitgaven naartoe gaan en kan vaststellen of er bijvoorbeeld een spookleger is en de aankopen buiten alles en iedereen omgaan. Ook had ik erin willen hebben het trainen van rebellen die het leger in willen, want het merendeel wil gewoon blijven vechten. Die mensen krijg je echt de heuvels niet in. Daarvoor moet je geld hebben. Niemand heeft daar geld voor beschikbaar. Wij hebben geld beschikbaar gesteld uit ons Stabiliteitsfonds waarin geld van minister Bot zit. Dat is non-ODA en dat mag. Verder hebben wij ook geld van mij gebruikt, dat ODA is. Die beperking blijft een handicap, want er is nu en zeker de komende jaren meer geld te vinden in ontwikkelingspotten dan elders. Wij hebben besloten, er een jaar mee te stoppen en voorbeelden te gaan beschrijven om de OESO-landen te laten zien hoe het in de praktijk werkt. Als collega's zich ook gaan begeven op dat brede pad van vrede, veiligheid en ontwikkeling, zullen zij oplopen tegen de belemmeringen van de ODA-definitie. Als je het nooit doet, weet je niet dat er belemmeringen zijn. Ik denk dat de peacebuilding commission van de VN vroeg of laat ook geconfronteerd zal worden met de begrenzings van wat je met ontwikkelingsgeld mag doen binnen ODA en met het feit dat je met de pet rond moet en moet vragen wie bereid is om een legertje rebellen te trainen, opdat die een plek kunnen krijgen bij de militia of het leger. Dat mag namelijk niet worden betaald uit de ontwikkelingspot. Het zal uiteindelijk wel weer goed komen, maar het duurt mij een beetje te lang.

Wij betalen geen vredesoperaties uit ontwikkelingsgeld, wel activiteiten die van belang zijn voor wederopbouw.

De heer **Van Gennip** (CDA): Kamerbreed ging het erom dat niet de operaties van de VS en Frankrijk eruit worden betaald.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Ik denk dat alle vragen zijn beantwoord, de mijne uitgezonderd. Op zich is dit geen probleem. Ik stel de minister voor om ons schriftelijk de afspraken te doen toekomen die zijn gemaakt op de summit en om zo mogelijk ook schriftelijk te reageren op de door mij specifiek geadresseerde punten.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Vindt u het goed dat ik het dan wat breder doe dan de door u genoemde punten? Wij hebben een bredere scope inzake de uitvoering van het Outcomedocument. Misschien is het goed als wij dat aan de Eerste en de Tweede Kamer overleggen. Wij hebben vorige week in de Ontwikkelingsraad het model gepresenteerd van hoe wij het doen. Wij hebben een overzicht gemaakt van de paragrafen met vermelding van wie wanneer aan de slag moet en wat de uitkomsten moeten zijn. Het is door het Brits voorzitterschap genoemd als uniek voorbeeld van hoe je na een top oppakt wat je in de uitvoering moet gaan doen. Wij hebben een soort steering group benoemd binnen het ministerie om het te volgen, omdat ik het een zo belangrijk document vind. Er moet veel gebeuren. Wij kunnen niet overgaan tot de orde van de dag.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Dat lijkt mij uitstekend. Op het moment dat wij het stuk hebben ontvangen, kunnen wij bekijken of wij u zullen verzoeken, daarover nog eens met ons van gedachten te wisselen. Dat zal dan waarschijnlijk begin volgend jaar zijn. Ik maak er wel de kanttekening bij dat een aantal van de accenten die ik heb benadrukt in het kader van de taakverdeling specifiek op Nederland van toepassing is.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: In het raamwerk gaat het ook om wat specifiek op ons van toepassing is, dus niet om wat wij aan de Wereldbank of de VN kunnen toeschuiven. Paragrafen die niet specifiek op Nederland van toepassing zijn, laten wij liggen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het zou goed zijn om daarop in te gaan, uitgaande van de expertise en de randvoorwaarden. Mevrouw de minister, ik dank u hartelijk voor deze plezierige, zeer constructieve bespreking. Ik vind het erg plezierig dat u die follow-up hebt toegezegd. Wij zullen u zeker aan die toezegging houden.

Minister **Van Ardenne-van der Hoeven**: Het geeft ons de kans onszelf te scherpen. Mijn medewerkers hebben zelfs een heel dossier gemaakt om ons voor te bereiden op alle vragen van uw Kamer. Het is heerlijk dat het in deze twee uur is gelukt.